

ОБ'ЄКТ НЕВИКОНАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПРИПИСІВ АБО НЕПРОХОДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ КРИВДНИКІВ

OBJECT OF FAILURE TO ENFORCE RESTRICTIVE MEASURES, RESTRICTIVE ORDERS OR FAILURE TO COMPLETE OFFENDER PROGRAM

Удовиченко О.В., ад'юнкт

Донецький державний університет внутрішніх справ

У статті проводиться аналіз ознак об'єкта невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників. Наголошується на тому, що в науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення об'єкта кримінальних правопорушень. Вказується, що у роботі використовується підхід, відповідно до якого об'єктом будь-якого кримінального правопорушення виступають суспільні цінності – різноманітні об'єкти матеріального світу, в тому числі сама людина, які мають суттєве позитивне значення для окремих осіб, соціальних груп і суспільства в цілому, яким в результаті вчинення кримінального правопорушення спричиняється або може бути спричинена шкода. Аналізуються наявні у науковій літературі підходи до визначення ознак об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України. На підставі аналізу робиться висновок, що родовим об'єктом кримінального правопорушення, що розглядається, є інтереси правосуддя, під якими необхідно розуміти інтереси, пов'язані з повним об'єктивним розглядом і оцінкою судом правовідносин, що є предметом його компетенції, та постановлення на основі цього законного судового рішення. Видовим об'єктом кримінального правопорушення, що розглядається, є частина родового об'єкта – інтереси правосуддя в частині забезпечення виконання судового рішення. Основним безпосереднім об'єктом є інтереси правосуддя в частині забезпечення виконання призначених судом обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або проходження програми для кривдників. Обов'язковим додатковим об'єктом є безпека особи, яка є потерпілою від домашнього насильства, її життя та здоров'я оскільки винна особа не просто не виконує рішення суду в частині дотримання вимог обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або програми для кривдників, своїми діями вона створює небезпеку заподіяння шкоди потерпілій особі, для захисту якої і були встановлені зазначені обмежувальні заходи, обмежувальні приписи або програми для кривдників.

Ключові слова: об'єкт, правосуддя, судове рішення, інтереси правосуддя, обмежувальні заходи, обмежувальні приписи, програма для кривдників.

The article analyzes the signs of the object of failure to comply with restrictive measures, restrictive orders or failure to complete a program for offenders. It is emphasized that there is no single approach to defining the object of criminal offenses in the scientific literature. It is indicated that the work uses an approach according to which the object of any criminal offense is social values – various objects of the material world, including the person himself, which have a significant positive value for individuals, social groups and society in as a whole, which as a result of the commission of a criminal offense is caused or may be caused damage. The approaches to determining the features of the object of the criminal offense provided for in Article 390-1 of the Criminal Code of Ukraine are analyzed in the scientific literature. On the basis of the analysis, it is concluded that the general object of the criminal offense under consideration is the interests of justice, which should be understood as the interests associated with a full objective consideration and assessment by the court of legal relations, which is the subject of its competence, and the decision on on the basis of this legal judgment. The specific object of the considered criminal offense is a part of the generic object – the interests of justice in terms of ensuring the execution of a court decision. The main immediate object is the interests of justice in terms of ensuring the implementation of court-appointed restrictive measures, restrictive orders or completion of a program for offenders. A mandatory additional object is the safety of a person who is a victim of domestic violence, his life and health, since the guilty person does not simply fail to comply with the court's decision in terms of compliance with the requirements of restrictive measures, restrictive orders or a program for offenders, by his actions he creates a risk of harm to the victim, for whose protection the specified restrictive measures, restrictive orders or programs for offenders were established.

Key words: object, justice, court decision, interests of justice, restrictive measures, restrictive orders, program for offenders.

Серед усіх ознак складу кримінального правопорушення об'єкт залишається найбільш дискусійним. Та й по відношенню до самого об'єкта фахівці вживають різні терміни: «об'єкт кримінально-правової охорони», «об'єкт посягання», «об'єкт кримінального правопорушення». Єдине, що не викликає суперечок у дослідників: об'єкт – це те, чому кримінальне правопорушення спричиняє шкоду, на що воно посягає. Проте, визначення самого об'єкта, його ознаки, а відповідно й ознаки об'єкта конкретного кримінального правопорушення, залишаються предметом дискусій. Разом з тим, об'єкт як обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення має велике значення, оскільки виступає разом з іншими елементами складу кримінального правопорушення підставою кримінальної відповідальності, є показником суспільної небезпечності кримінального правопорушення, визначає соціальну та юридичну природу кримінальних правопорушень, правильно кваліфікувати суспільно небезпечні діяння, розмежовувати суміжні кримінальні правопорушення; відрізнити кримінальні правопорушення від інших правопорушень [1, с. 63].

У науковій літературі окремі аспекти кримінальної відповідальності за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми

для кривдників, в тому числі й ознаки об'єкта цього кримінального правопорушення, розглядали у своїх роботах А. Байда, О. Бондаренко, І. Брус, Т. Бугаць, А. Вознюк, Т. Войтюк, О. Дудоров, І. Жук, О. Книженко, Д. Крикливель, К. Новікова, Н. Лашук, Л. Палох, Л. Садонцева, М. Хавронюк, О. Чорна, В. Шаблюстий, К. Юсубов та інші. Проте окремі питання об'єкта цього кримінального правопорушення на сьогоднішній день залишаються недостатньо дослідженими або дискусійними.

Метою цієї роботи є аналіз ознак об'єкта невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося, у науковій літературі відсутнє однозначне розуміння об'єкта кримінального правопорушення. У підручниках з кримінального права виділяють більше 8 основних теорій об'єкта кримінального правопорушення, кожна з яких має право на існування, своїх прихильників, переваги та недоліки. Не вдаючись в полеміку з цього питання, оскільки воно виходить за межі цієї роботи і потребує окремого ґрунтовного дослідження, зазначимо, що в цій роботі ми будемо виходити з позицій теорії «об'єкт – суспільні цінності», оскільки вона ґрунтується на конституційних приписах і дозволяє охопити будь-які варіанти визначення

безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, дозволяє сконцентруватися на його суті, а не формі прояву. Цінності як об'єкт кримінального правопорушення – це різноманітні об'єкти матеріального світу, в тому числі сама людина, які мають суттєве позитивне значення для окремих осіб, соціальних груп і суспільства в цілому, яким в результаті вчинення кримінального правопорушення спричиняється або може бути спричинена шкода [2, с. 75]. Цінності можуть бути у виді суспільних відносин, правовідносин, окремих благ, інтересів, сфери життєдіяльності людей, ними можуть виступати сама людина, її права, законні інтереси, життя, здоров'я, безпека тощо.

Традиційно у науці кримінального права виділяють три рівні (види «за вертикаллю») об'єктів кримінального правопорушення: загальний (об'єкт усіх кримінальних правопорушень, визначених кримінальним законодавством); родовий (однорідна сукупність об'єктів певної великої групи кримінальних правопорушень, як правило закріплених в одному розділі Особливої частини КК України), у межах якого можуть виділятися видові об'єкти (сукупність об'єктів невеликої групи кримінальних правопорушень); безпосередній об'єкт (об'єкт окремого кримінального правопорушення). У свою чергу безпосередній об'єкт може поділятися на основний та додатковий (якому поряд з основним може заподіюватися шкода або створюватися загроза заподіяння шкоди) [3, с. 76–77].

Для характеристики родового об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України, необхідно проаналізувати місце розташування цього складу у системі Особливої частини КК України. Він розташований у розділі XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя», відповідно на думку законодавця це кримінальне правопорушення посягає на правосуддя або інтереси правосуддя.

На сьогоднішній день в Україні на нормативному рівні відсутнє визначення правосуддя або його інтересів, тому зазначені поняття визначаються науковцями по-різному. Традиційно виділяють «широке» та «вужке» розуміння правосуддя. Перше полягає в тому, що до правосуддя визначають як діяльність суду, що проходить у визначених законодавством формах і закінчується ухваленням рішення у справі із застосуванням норм відповідного матеріального закону [4; 5]. Таке розуміння ґрунтується на конституційних приписах, відповідно до яких правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Але воно не охоплює об'єкти кримінальних правопорушень, розміщених у розділі XVIII Особливої частини КК України. Тому для визначення родового об'єкта відповідних кримінальних правопорушень частіше використовують «широке» розуміння правосуддя, яке охоплює не тільки діяльність суду, а й діяльність інших органів, які допомагають судам здійснювати правосуддя: органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, адвокатури, органи виконання судових рішень тощо [6, с. 190]. На нашу думку, такий підхід має право на життя і не суперечить конституційним засадам, оскільки об'єктом є не сама діяльність відповідних органів, а інтереси, які виступають предметом відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією судами функцій правосуддя. Такі відносини є ширшими за діяльність із здійснення правосуддя і охоплюють відносини, що виникають до та після реалізації судами функцій правосуддя під час виконання своїх функцій органами дізнання, слідства, виконання судових рішень тощо. У науковій літературі зазначені інтереси називають «інтересами правосуддя», під якими розуміють інтереси, пов'язані з повним об'єктивним розглядом і оцінкою відповідних правовідносин та постановлення на основі цього законного судового рішення [7, с. 41].

Таким чином родовий об'єкт невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників можна визначити як інтереси

правосуддя, під якими ми розуміємо інтереси, пов'язані з повним об'єктивним розглядом і оцінкою судом правовідносин, що є предметом його компетенції, та постановлення на основі цього законного судового рішення.

У літературі виділяють наступні видові об'єкти кримінальних правопорушень проти правосуддя:

1) суспільні відносини, що забезпечують формування доказів або іншої інформації, що має оціночний характер, під час здійснення правосуддя;

2) суспільні відносини, що забезпечують вирішення завдань суду під час здійснення правосуддя;

3) суспільні відносини, що забезпечують вирішення завдань, які стоять перед захисником (представником) особи під час здійснення правосуддя;

4) суспільні відносини, що забезпечують виконання судового рішення під час здійснення правосуддя [8, с. 132]. В літературі зустрічаються й інші класифікації видових об'єктів кримінальних правопорушень проти правосуддя [9; 10], але практично всі автори відносять кримінальне правопорушення, передбачене у статті 390-1 КК України, до таких, що посягають на відносини, що забезпечують виконання судового рішення, або порядок виконання судових рішень.

Не можна погодитися з Л. Палюх, яка зазначає, що кримінальні правопорушення, до яких належить й передбачене у статті 390-1 КК України, посягають не на відносини щодо здійснення правосуддя і не на відносини щодо здійснення судочинства, оскільки суспільні відносини щодо здійснення судочинства, в тому числі правосуддя, вже завершені на момент приведення судового рішення до виконання. На її думку їх об'єктом є суспільні відносини щодо реалізації встановленого законом порядку виконання судових рішень. Останні за своєю природою не є процесуальними відносинами, лежать поза межами суспільних відносин щодо здійснення судочинства [11, с. 54–55]. Не зважаючи на те, що на момент приведення судового рішення до виконання суд вже виконав свою функцію щодо застосування закону, невиконання судового рішення, на нашу думку, все ж спричиняє шкоду інтересам правосуддя, оскільки винна особа своїми діями підриває авторитет суду, ігнорує обов'язкові вимоги, встановлені судовим рішенням, нівелює процес застосування норм закону. На нашу думку, видовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України є інтереси правосуддя в частині забезпечення виконання судового рішення.

Переходячи до характеристики безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, що розглядається, зазначимо, на думку О. Чорної безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України, є встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання та додаткових обмежувальних заходів у разі їх застосування [12, с. 143]. К. Юсубов безпосереднім об'єктом зазначеного кримінального правопорушення визначає порядок виконання вироку суду в частині покладення обов'язків, визначених статтею 91-1 КК України [13, с. 94]. Щодо останнього визначення необхідно уточнити, що воно є неповним, оскільки кримінальне правопорушення, передбачене у статті 390-1 КК України, поширюється не тільки на обов'язки, визначені у статті 91-1 КК України, та рішення суду у виді вироку, а й на інші рішення суду, якими застосовуються обмежувальні заходи, обмежувальні приписи або програма для кривдників. Не можна погодитись також, що безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, що розглядається, є порядок, адже в результаті невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або ухилення від проходження програми для кривдників зазначеному порядку не спричиняється шкода, в результаті його порушення він не перестає існувати.

На думку О. Дудорова та М. Хавронюка безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, що розглядається, є інтереси правосуддя у частині забезпечення виконання призначених судом обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або проходження програми для кривдників [14, с. 167]. Останнє визначення видається більш точним, оскільки не тільки враховує родову належність об'єкта кримінального правопорушення, але й акцентує увагу на виконанні відповідних заходів, не вдаючись у зайву конкретизацію видів процесуальних рішень, в яких вони закріплені, або супутніх процесуальних питань, які вирішуються поряд з призначенням обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або направленням для проходження програми для кривдників.

У науковій літературі не виділяється додатковий об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України. На нашу думку обов'язковим додатковим об'єктом кримінального правопорушення, що розглядається, є безпека особи, яка є потерпілою від домашнього насильства, її життя та здоров'я, оскільки винна особа не просто не виконує рішення суду в частині дотримання вимог обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або програми для кривдників, своїми діями вона створює небезпеку заподіяння шкоди потерпілій особі, для захисту якої і були встановлені зазначені обмежувальні заходи, обмежувальні приписи або програми для кривдників [15, с. 138]. При цьому додатковим таким об'єктом є виключно у розумінні механізму заподіяння шкоди, а не за суспільною значущістю (цінністю), адже відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека

визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, і не можуть бути менш важливими за інтереси правосуддя. Але при цьому створення небезпеки заподіяння шкоди потерпілій особі здійснюється через невиконання рішення суду щодо застосування відповідних обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або програми для кривдників, тобто порушення відповідних інтересів правосуддя, які покликані забезпечити безпеку особи.

Щодо інших ознак, які в теорії кримінального права відносяться до об'єкта кримінального правопорушення: предмета та потерпілого від кримінального правопорушення, то вони в цьому складі не виділяються.

Висновки. Враховуючи викладене, можна зробити наступні висновки щодо об'єкта невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників. Родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України, є інтереси правосуддя, під якими необхідно розуміти інтереси, пов'язані з повним об'єктивним розглядом і оцінкою судом правовідносин, що є предметом його компетенції, та постановлення на основі цього законного судового рішення.

Видовим об'єктом кримінального правопорушення, що розглядається, є частина родового об'єкта – інтереси правосуддя в частині забезпечення виконання судового рішення.

Основним безпосереднім об'єктом є інтереси правосуддя в частині забезпечення виконання призначених судом обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або проходження програми для кривдників. Обов'язковим додатковим об'єктом є безпека особи, яка є потерпілою від домашнього насильства, її життя та здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. посіб. Х.: УкрЮА, 1994. 76 с.
2. Фесенко Є. В. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75–78.
3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О. М. Джуки. Київ : ВД «Дакор», 2018. 386 с.
4. Тимченко С. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. К., 2004. 302 с.
5. Вакулик О. О. Особливості родового об'єкта злочинів проти правосуддя. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 2. С. 183–187.
6. Стельмах В. С. Правосуддя: поняття та значення за Кримінальним кодексом України. *Правова позиція*. 2018. № 2. С. 189–193.
7. Солоткий С. А. Інтереси правосуддя у практиці Європейського суду з прав людини та їх значення для правової системи України. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 9. С. 40–48.
8. Шепітько М. Кримінально-правовий підхід до розуміння поняття правосуддя. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 126–133.
9. Палюх Л. Класифікація злочинів проти правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 176–181.
10. Марін О. Родовий об'єкт та система кримінальних правопорушень проти правосуддя в результаті конституційної реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 220–226.
11. Палюх Л. Кримінально-правова охорона встановленого порядку виконання судових рішень: перспективи вдосконалення. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 53–59.
12. Чорна О. Кримінальна відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників в Україні. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2018. № 4. С. 142–145.
13. Юсубов К. В. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення: дис. ... докт. філософії. К., 2021. 247 с.
14. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.
15. Правове забезпечення публічної безпеки громад: досвід України та країн Європейського Союзу : колективна монографія / За заг. ред. А. Г. Бобкової, А. М. Захарченка. Рига, Латвія : "Baltija Publishing", 2021. 174 с.